

Østsjællandske Folkesagn.

Ved *Hans Ellekilde*,

Arkivar i Dansk Folkemindesamling.

De her meddelte Folkesagn stammer dels fra Dansk Folkemindesamlings haandskrevne Samlinger af Sagn og Folketro, dels fra den utrykte anden Række af Evald Tang Kristensens Danske Sagn. Sagnene i dette Udvalg er ordnet i to Hovedgrupper, først de historiske Sagn, derefter de mytiske (overnaturlige) Sagn. De historiske Sagn viser Genspejlingen af Egnens Historie i Folkets Bevidsthed, mens de mytiske Sagn viser Genspejlingen af Almuens gamle hedenske eller katolske Folketro i senere Tiders Bevidsthed. De østsjællandske historiske Sagn er ordnet i tidsmæssig Rækkefølge, begyndende med Sagnminder om Danmarks Heltetid (Kong Dan og Kong Balder), fortsættende med Kirkebygningssagn, Sagn om Svensker- og Englænderkrigen og endende med nogle Røversagn af mere ubestemmeligt Tidsfæste. De mytiske Sagn er ordnet efter Indhold, begyndende med Sagn om Højfolk, fortsættende med en Række Helligdomssagn knyttet til Høj, Kilde, Kæmpesten eller Helligtjørn. Derefter kommer en Række Sagn om de døde og deres Liv efter Døden, efterfulgt af Sagn om kloge Præster og om onde Hekse. Det sidste Sagn — Smeden i Brordrup — giver som flere af de øvrige Sagn Vidnesbyrd om, at de historiske og de mytiske Momenter meget hyppigt er blandet sammen i de danske Folkesagn. I mine Noter har jeg søgt at udfinde Sagnenes historiske Grundlag og prøvet at antyde, snart de ganske typiske og almene Drag, snart de mere særegne eller sjældne Drag i de af mig udvalgte Sagn. Tillige har jeg henvist til tidligere trykte Varianter af de meddelte Sagn, der har

samme Stedfæste. Disse Varianter findes særlig i Thieles Danmarks Folkesagn I—II 1843, i E. T. Kristensens Danske Sagn I—VII 1892—1901 og i Jens Kamps Danske Folkeminder 1877. Lad mig tilsidst gøre Samfundets Medlemmer opmærksomme paa, at Dansk Folkemindesamling (DFS.) med Tak modtager nye Optegnelser af Sagn og Folketro fra Københavns Amt, saavel som alle Meddelelser om Fests Kirk og Dagligliv i gamle Dage (Adr. Dansk Folkemindesamling, Det Kongelige Bibliothek, København K.). Optegnelsespapir og Spørgehæfte faas paa Forlangende.

1. Dans Høj i Lejre.

Ved Lejre By er en stor Grusbanke, over 400 Alen lang, som kaldes Dans Høj, hvor Dan skal være begravet. Under samme Høj plejer Bæsterne i Uvejrh at søge Ly, og bestandig staar de paa en af Siderne, hvoraf Højen er kaldet Føllehøj og undertiden Hestebjerg. Oven paa Højen stod for nogle Aar siden 2 store Sten udhugne som Stole at sidde paa, og kaldes den ene Kongestenen, og den anden Dronningestenen. Begge er siden flyttede til Lejre By, hvor de nu findes. (Indberetning fra Pastor A. Trojel o. 1758 til Hans de Hofman.)

Indberetningen er Kilde for Hofmans Fundationer VII, S. 463, og er tidligere trykt i A. Olrik Danmarks Heltedigtning II S. 236, sml. Vilh. la Cour: Lejrestudier i Danske Studier 1921, S. 151—52, hvor alle stedlige Oplysninger findes. I Lejrekrøniken fra det 12. Aarh., hvor det berømte Dansagn om Danmarks Opstaaen findes, fortælles, at Kong Ro højlagde sin Fader Kong Dan i en Høj ved Lejre. Der er her rimeligvis tænkt paa samme Høj, som Trojel nævner. I Danhøw paa Aagerup Mark, Ballerup Sogn, „laa Kong Dan med hele sin Rustning og alting“. Kendes der andre Danhøje eller Dansagn fra Østsjælland?

2. Kong Balder i Baldersbrønde.

En Gang var der en svær Tørke i hele Landet. Den Gang var *Balder* Konge, og han red med sit Følge østerpaa og kom til et Kær, men ogsaa det var udtørret. Da skrabede hans Hest i Jorden, og hvor den skrabede, kom der Vand. Han befalede da, at de skulde grave en Brønd. Den blev ogsaa gravet og er der den Dag i Dag og kaldes Storbrønden. Den er sat med Kampesten og er aldrig tør. Byen blev saa bygget rundt om Kæret og kaldes Baldersbrønde. Paa Pladsen ved Brønden

blev 1858 den første Skole i Byen bygget, og jeg var den første Lærer der. (N. A. Lavridsen, Hejls.)

Højskoleelev Ole Pedersen, Vallø Højskole, fortæller, at Balder opholdt sig i Baldersbrønde, og at der sprang en Kilde frem, et Sted hvor hans Hest skrabede, hvilken nu bliver brugt til Skolebrønd. Et lille Stykke derfra blev Hesten travet, og paa det Sted er der endnu et stort Gadekær. Balder og hans Hest ligger begravet i to Høje, som findes ude paa Marken Nord for Byen. — Baade Balders Brønd og Balders Høj i Baldersbrønde kendes af Saxo, se Saxos Danesaga I Side 126 og 131. Jeg gør opmærksom paa, at det over 700 Aar gamle Sagn hos Sakso er yngre i sin Type end det lige anførte Sagn. Hos Saxo graves Kilden frem til Vederkvægelse for de tørstige Krigere, mens den i Nutidssagnet og det 100 Aar gamle Sagn i P. E. Müllers Saxoudgave I, S. 120, sprudler frem for Hestens Fod. Det sidste er den ældgamle mytiske Forestilling om Kildens Tilblivelse, mens Saxos Sagnform er en yngre, „fornuftmæssig“ Omdannelse deraf. Saxos Baldershøj har tidligere fejlagtig været søgt i Ballerup (Hofman VII, S. 33, Pontoppidans Danske Atlas I S. 495 og VI S. 14, Thiele 1843 I S. 5) og Tune (Danske Atlas VI S. 106, Thiele 1819 II S. 40, 1843 I S. 6 og 341); det rette Sted er Baldersbrønde (Resen I S. 27, Danske Atlas I S. 495, sml. Arkiv for nordisk Filologi XIV S. 52—54).

3. Hyllinge Kirke.

Da Hyllinge Kirke skulde bygges, var det Meningen at lægge den nede ved Byen. Men hvad der her blev bygget op om Dagen, blev om Natten revet ned og flyttet op paa en Bakke, der ligger omtrent 1000 Alen udenfor Byen. De søgte mange Gange at bygge, hvor de først havde tænkt at lægge Kirken, men stadig blev alt revet ned, hvad der her blev bygget op. Saa blev Folk omsider klar paa, at det var Troidene, som var paa Spil. Efter samlet Overvejelse blev det besluttet at bygge Kirken oppe paa Bakken, hvor Bygningsæmnerne var blevet flyttet op. Og her fik Kirken Lov at staa. Og der staar den endnu i ensom Majestæt med sit høje Taarn ragende op mod Himmelen. (Højskoleelev Hans Pilegaard, 1920.)

Dette Sagn hører til de mest almindelig kendte danske Sagn, men netop derfor vil det være af Værdi at kende alle Sagn af denne Art, som endnu lever i Folket. En Opskrift af samme Sagn fra Hyllinge findes i Kamp Da. Folkeminder Nr. 986.

4. Karlstrup Kirke.

Karlstrup Kirke kunde ligesom Hyllinge Kirke ikke faa Lov til at ligge, hvor Folk først havde lagt den. Saa tog de en Vædder, paa hvis Ryg de bandt en Del Jernskrammel fast, og lod den gaa. Hvor Vædderen lagde sig, skulde Kirken bygges. Derfor ligger Karlstrup Kirke lidt udenfor Byen. (Cyklehandler C. C. Jensen efter Musiker H. Hansen, Havdrup.)

Motivet i dette Sagn er saa sjældent, at det vil være af Interesse at vide, om det kendes fra andre Kirker i Københavns Amt. I Trap 4. Udg. II S. 375 er anført et Sagn af sædvanlig Type. Sml. Hofman VII S. 362.

5. Hvorfor Avedøre hører til Glostrup Sogn.

Avedøre skal i gamle Dage have været et Tilholdssted for Sørøvere, som plyndrede alle de Skibe, der sejlede gennem Kallebodstrand. Da Kristendommen blev indført i Danmark, fik de omliggende Byer efterhaanden bygget smukke Kirker. Nu vilde Avedørerne gerne ind under en saadan Kirke, men Brøndbyøster og Brøndbyvester, som ligger nærmest, vilde ikke have dem, fordi de havde tjent deres Penge ved at plyndre Skibe. Glostrup Kirke var meget fattig, og Folkene der vilde derfor gerne have nogle rige Folk med til deres Kirke. Avedørerne rik saa Lov til at høre til Glostrup Kirke mod til Gengæld at skænke alt, hvad de ejede, til Glostrup Kirke. Det gjorde de, og derfor hører Avedøre endnu til Glostrup Sogn, skønt Brøndbyernes store Kommune ligger imellem disse to Byer. (Højskoleelev Ejner Jensen, Brøndbyerne, 1913.)

Avedøre blev 6. Marts 1892 i kirkelig Henseende skilt fra Glostrup Sogn og henlagt til Brøndbyøster Kirke. I verdslig Henseende hører Avedøre stadig til Glostrup Sogn. (Trap 4. Udg. II S. 305). Sagnet er, saa vidt jeg ved, ellers ukendt; det vil derfor være af Værdi, om nogen kender enten dette eller andre Sagn om, hvorfor Avedøre hører til Glostrup Sogn.

6. Dronning Margrethes Sten.

Endnu saa jeg paa Gundsømagle vestre Mark den Sten, hvori endnu ses Spor af, at Dronning Margrethe, som det hedder, har sat sin Fod derpaa. Der er nemlig en Hulhed i Stenen, hvori man til Nød kan sætte en Sko- eller Støvlehæl. Stenen ligger i en Grøft ved en Mose eller Engbund og er nær ved at være overgroet med Græs og Dynd; men den Mand,

paa hvis Lod den ligger, den snilde og forstandige Rasmus Andersen, sagde mig, at han fra Tid til anden rensede Stenen og agtede at flytte den op fra sit moradsige Leje, da han ikke vilde, at dette Sagn skulde tabe sig. (Rasmus Nyerup efter Bønder i Gundsømagle 1808.)

Da Thomas Bang i 1910 undersøgte Stenen, laa den i en lille Udgravning paa Vestsiden af Roskilde—Frederikssundsvejen, omtrent 400 Meter Nord for det Sted, hvor Vejen til Gundsømagle drejer af fra Hovedlandevejen. Den holdes omhyggeligt afdækket, og Præsten i Jyllinge sagde, at der var en Vejmand, som passede, at den ikke blev til-dækket. Sagn om denne Sten kendes fra Thiele Danske Folkesagn 1818 I S. 21 (henført til Kong Frodes Dronning), Kamp Danske Folke-minder Nr. 1008 og Skattegraveren III Nr. 1123 („Folk med daarlige Øjne kan faa dem helbredte ved at bade dem i det Regnvand, der er blevet staaende i Traadet”). Sml. Fra Dansk Folkemindesamling I S. 100 og Hofman Fundationer X Appendix til Siællands-Stift Side 19, hvor der tales om Dronning-Agrene og Dronning-Hulen, som skal have deres Navn af, at Dronning Margrethe saa ofte rejste der forbi. I en utrykt Optegnelse i D. F. S. siges der, at Dronning Margrethe var saa hellig, at naar hun hængte sine Handsker paa Solens Straaler, sejlede de straks op til Himlen. (Cand. mag. Gunnar Knudsen 1913 efter Husmand Lars Larsen, Jyllinge, f. o. 1840.)

7. Bøjning for Helgenbilleder.

Da Stiftsprovst Sørensen var Kapellan i Taastrup, bemærkede han, at naar Præsten ved Indvielsen af Brødet og Vinen vendte Ryggen til Menigheden, rejste baade Mænd og Kvinder sig og gjorde et Kniks til højre og til venstre. Han spurgte flere om, hvorfor de gjorde det, men der var ingen, som rigtig vidste det. Tilsidst mente han dog at have fundet ud af, at det var for nu tildækkede Helgenbilleder ved Enderne af Stolestaderne. (Thomas B. Bang 1910 efter Pastor Hans Heiberg i Havrebjærg.)

Nærmere Oplysninger om Skikken og Forklaringen dertil vil være i høj Grad ønskelige. Sml. A. Olrik Nogle Grundsætninger for Sagnforskning 1921 S. 103 og S. 170. Stiftsprovst Hans Sørensen, Aarhus, var Kapellan i Taastrup 1859—1861.

8. Svenskerne i Høje Taastrup.

Da den svenske Konge Karl Gustav var kommen til Vordingborg og havde i Sinde at tage hele Danmark, blev der sendt tre Afsendinge ud imod ham fra den danske Konge for

at bede om Fred, men de opnaaede intet Resultat, fordi Korfits Ulfeld, som var Karl Gustavs Raadgiver, stillede alt for store Fordringer. Men da Kjøbenhavn var aldeles uden Forsvarsmidler, blev de atter afsendt for at møde Kongen og forhandle med ham. Da de kom til Høje Taastrup, hørte de, at Karl Gustav allerede var kommen til Roskilde og havde sit Hovedkvarter der. De fik dog udvirket en Sammenkomst med nogle svenske Udsendinge, og Mødet blev bestemt til Høje Taastrup Præstegaard. De danske Sendebud mødte først og blev vist ind i Præstens Sal. Her samtalede de saa med hverandre om, hvordan de vilde stille sig for om muligt at opnaa bedre Betingelser. Naar de havde gjort Svenskerne en Del Indrømmelser, da vilde de pludselig rejse sig og skyde Stolene tilbage, som om de saa sig nødsagede til at afbryde Underhandlingerne, det, haabede de nok, skulde gøre Indtryk paa Svenskerne. Men imens de nu gjorde den Aftale, laa der uheldigvis en svensk Officer i en lukket Alkove og hørte det hele; og da nu det svenske Gesandtskab kom, fortalte han dem jo det hele. Det gik nu, som man havde ventet, at Svenskerne var kry paa det og gjorde meget store Fordringer, og Danskerne lod, som om de var nødtte til at rejse sig og afbryde Forhandlingerne. Men til deres store Forbavselse blev de Svenske roligt siddende og lo ad dem. De Danske blev nødtte til at tage fat igen og maatte tilsidst gaa ind paa alle de Betingelser, som Svenskerne stillede, og saa blev Freden sluttet og undertegnet af Karl Gustav i Roskilde. Den kaldes ellers altid Roskilde-Freden, men var dog bleven sluttet i Høje Taastrup Præstegaard. (Pens. Lærer Niels Andersen Lavritsen, Hejls.)

Optegneren var fra 1858 Lærer i Baldersbrønde i Høje Taastrup Sogn. I Franciska Carlsen: Efterretninger om Gammelkjøgegaard I 1876 S. 170—71 fortælles, at den svenske Herremand Clas Thott hørte de danske Underhandlere samtale om, at hellere end at de turde afbryde Forhandlingerne, maatte de gaa ind paa at afstaa Trondhjem, hvilken Fordring Karl Gustav ellers havde tænkt at lade falde; men nu kom vi til at miste Trondhjem tillige med alt det øvrige, vi havde afstaaet til Svenskerne ved Roskildefreden d. 26. Febr. 1658. Forhandlingerne i Høje Taastrup Præstegaard fandt Sted d. 16.—18. Februar 1658.

9. Karl Gustavs Sten.

Paa Købmand Lindhardts Mark ud ad Snoldelevvejen til

Køge findes i et Stengærde indsat en Kampesten af almindelig raa Dannelse, hvori er indslagen 5 Jærnkiler af den svenske General under Krigen med Danmark. Idet Kilerne en efter en sloges i, skal Generalen have sagt: „Saa vist som denne Sten skal flækkes, skal København blive indtaget, og Danmark tilhøre Sverrig.“ Da Stenen mod al Forventning ikke flaktes, skal Generalen i Harmen have faret fra Stenen, og de Danske opbevaret den. Det er 25 Aar siden, jeg saa den med alle Kilerne vendte ud mod Kørevejen, og jeg har erkyndiget mig om, at den er der endnu. (Indberetning til Nationalmusæet ved J. Schiøth, København, 1845.)

En ny Variant af det smukke, almindelig kendte Sagn (Thiele 1818 I S. 14, Rask: Morskabslæsning for den danske Almue 1839 S. 38—39, Thiele: Danmarks Folkesagn 1843 I S. 72, Københavns Amts Aarbog 1914 S. 71). Med den svenske General maa utvivlsomt menes Karl Gustav. Stenen er nu flyttet op foran Vandtaarnet i Roskilde (Roskilde Dagblad 4. Febr. 1908).

10. Vedsby afbrændt af Svenskerne.

Ude paa Vindinge Mark mellem Vindinge By og Roskilde har der ligget en By, som hed Vedsby. Den afbrændtes 1658 af Svenskerne, da de var her paa Vejen til København. Der er endnu to Steder, som minder om Byen, nemlig Toftemose og Gedehullet, som ligger i Vindinge Lillevang. En Mand har i vore Dage brækket Stenbro op paa et enkelt Sted derude. (Lærer Larsen, Vindinge.)

Alle Sagnminder af denne Art fra Svenskekrigen bør snarest muligt optegnes til Dansk Folkemindesamling. Sml. Københavns Amts Aarbog 1914, S. 71—75, Spredte Meddelelser om Svenskekrigen. Trap 4de Udg. II S. 371.

11. Hans Mosede.

Paa Svenskekrigens Tid levede der paa Mosede Mark en Mand, som blev kaldt Hans Mosede. Som Dreng var han meget vild, men da han blev ældre, blev det endnu værre, han gik næsten for at være en hel Trolldmand. Han kunde gøre sig saa haard, at hverken Jern eller Staal kunde bide paa ham. Under Krigen havde han faaet en stor Mængde svenske Soldater i Indkvartering. Om Aftenen drak han dem fulde allesammen, saa de faldt i Søvn, og han bar dem ud, hvor de

skulde ligge, og lagde dem der i en Række langs Væggen. Men forinden havde han løsnet Overvæggen, og den styrtede han ind, saa de blev slaaet ihjel allesammen. Det skulde jo hedde sig, at han ikke kunde gøre for, at Væggen var styrtet ind.

En Dag kom der tre Soldater inde fra København og skulde have fat paa Hans Mosede. Men det vidste han godt nok, og han red dem i Møde. De hilste paa ham og spurgte, om han ikke havde set noget til en, som blev kaldt Hans Mosede. Jo, han havde set en ride ind i Byen, og han tænkte nok, det var ham. Han havde en Høtyv med, og de spurgte ham, hvorfor han var bevæbnet. Han svarede, at man jo ingen Steder kunde være sikker for Hans Mosede; han havde hørt, han havde slaaet alle de Svenskere ihjel, han havde haft i Indkvartering, og derefter gravet dem ned i Møddingen, og siden, da han kørte Gødningen ud, havde han et Par Svenskere ridende paa hvert Læs. Svenskerne sagde, at han skulde ikke være bange, nu skulde de nok faa Ram paa ham. Det lod han til at blive meget glad for, og han fik Lov til at se deres Bøsser. Han tog Skuddene ud og stødte dem af Hestene alle tre og red bort, saa stærkt han kunde.

Efter Krigen blev han tilsidst dræbt af sin egen Broder. Han kunde løbe baglænds saa stærkt, som en Hest kunde rende, men saa skulde han over et Dige, og der indhentede de ham og dræbte ham og begravde ham med det samme. HansKrykker skal endnu findes i Mosede. (Optegnet 1915 af ukendt Optegner fra Greve.)

Om Hans Mosede, f. 1630, se Tang Kristensen: Danske Sagn IV Nr. 470, Nr. 1196—1197. Kendes der Sagn om andre Enkeltmands-Bedrifter i Svenskekrigens Tid, f. Eks. om Niels Villumsen i Vindinge? (Danske Sagn IV Nr. 1198.)

12. Englænderne i Brøndbyvester.

Da Englænderne i 1807 kom i Land, greb en Rædsel Folk omkring København. Mange Ting gravede de i Jorden, og de pakkede sammen, hvad de kunde, og læssede det paa Vogne og kørte bort fra deres Gaarde og Huse ud imod Roskilde; dér, tænkte de, var der mere sikkert. Men før de kørte hjemmefra, løste de først alle Kreaturerne, saa de løb om paa

Marker og Gader. Kun Præsten og en gammel Kone blev tilbage i Byen. Da nu Tiden kom, at Køerne skulde malkes og ikke blev det, løb de meget urolige om, og tilsidst begyndte de at brøle, saa det var frygteligt at høre. Den gamle Kone syntes, det var Synd for de stakkels Dyr, at de saaledes maatte løbe om, og hun gav sig saa til at malke dem og malkede flere store Kar fulde af Mælk. Flygtningene var ikke kommet ret langt ud ad Landevejen, før de hørte, at Englænderne kom lige imod dem. De var gaaet i Land i Køge Bugt for at drage imod København. De kørte da længere mod Nord og var der, mens Englænderne drog forbi. Da Englænderne naaede Byerne hjemme omkring, gav de sig til at plyndre, og hvad de ikke brugte, brændte de af. Kreaturerne slagtede de og spiste.

En af Englændernes Soldater havde ikke opført sig, som han skulde, og han blev øjeblikkelig klynget op i et Træ og hængt. Det Træ staar endnu den Dag i Dag. I Avedøre var der en Mand, som klemte en engelsk Soldat ihjel i en Laage. (Højskoleelev E. K. Pedersen, Brøndbyvester, 1912.)

Præsten, Provst Ejler Hammond har efterladt sig en Dagbog fra Belejringens Tid, som er trykt i Fra Arkiv og Musæum I S. 285—328. Den 16. August gik Englænderne i Land i Vedbæk, den 21. gik en fra Rügen kommende tysk Legion (Englændernes Hjælpetropper) i Land mellem Skillings- og Korporalskroen. Hammond giver et levende Billede af den Panik, der opstod ved Englændernes Ankomst, hvilken han af al Magt søgte at dæmpe. Han fortæller, at han d. 18. August kun traf Gaardmand Niels Hansens Familie hjemme, de andre var flygtede. De to sidste Træk i Sagnet nævner han ikke det mindste om i Dagbogen, men forøvrigt heller ikke om den gamle Kone, der gav sig i Lag med Køernes Malkning.

13. En ridderlig Fjende.

Da Engelskmændene besatte Sjælland i 1807, blev 3—4 engelske Soldater indkvarteret paa en Bondegaard paa Svoegerslev Mark. Straks efter Ankomsten blev de budt ind at faa Mad. Som Skik og Brug var den Gang, havde Gaardmanden sine Støvler hængende paa en Knage under Bordet, og hans lange Støvler var helt nye. En af de fjendtlige Soldater havde, allerede mens han spiste, et skævt Øje til disse Støvler, og da man var færdig med Maaltidet, trak han sine gamle, hullede

Støvler af og trak Gaardmandens paa i Stedet for. Støvlerne passede ham saa nøjagtigt, som de var gjort til hans Ben. Han gik derpaa hen til Gaardmanden og begyndte at pludre løs paa sit Engelske og gøre Tegn og Fagter, saa denne blev hurtigt klar over, at Engelskmanden vilde have Støvlerne. Han fandt det klogest at afstaa Støvlerne godvilligt og gjorde Soldaten det forstaaeligt, at han maatte nok faa dem. Glad herover trak Soldaten en stor engelsk Guldmønt op af Lommen og gav den til Gaardmanden som Betaling for Støvlerne. Det blev senere oplyst, at Guldstykket var 18 Rdl. Sølv værd, saa Gaardmanden fik sine Støvler godt betalt.

Senere lod han Guldstykket lodde fast paa Laaget af et smukt gammelt Krus. Naar der blev holdt Gilde paa Svogerslevengen, laante man gerne dette Krus, som var det bedste i Byen, til at skænke Øl i for Gæsterne. Meddeleren, som i sine unge Dage tjente der paa Egnen, har ofte været med til at drikke af Kruset med Guldstykket. (Boelsmand Th. Vangslev, 1921, efter Stenhugger Anders Olsen, Sønderby, født 1832.)

14. Røverne i Borrevejle Skov.

Landevejen mellem Roskilde og Holbæk var en Gang meget usikker, for der var Røvere i Borrevejle Skov. Det var en Kone med hendes 12 Sønner, og de boede i en Hule tæt ved Vejen og havde en Klokkestreng spændt over Vejen. Naar der saa kom en Vogn kørende, styrtede de op og overfaldt de rejsende. En Aften, da Postvognen fra Holbæk til Roskilde kom ud for Hulen, kom Røverne styrtende og plyndrede den. Kusen forsvarede sig, saa godt han kunde, med Sabel og Pistoler, som Folk i den Tid plejede at føre med sig, men de var for mange imod ham.

Ikke langt fra Skoven boede en Mand, der havde sin Moder hos sig. Hun døde en Eftermiddag og blev svøbt ind i et Lagen og lagt op i Øverstestuen. De havde om Formiddagen slagtet et Svin, som skulde have været lagt derop om Aftenen efter den Tids Skik; men da Moderen var død, kom det ikke derop. Røverne i Skoven havde hørt Svinet skrige, da det blev slagtet, og saa gik de ud til Gaarden om Natten, trykkede en Rude ind og tog den døde Kone i den Tro, at det var Svinet.

Da de havde løbet et Stykke med hende, sagde den Røver, der bar hende: „Det er et gruelig magert Svin, der er vist ikke ret meget Flæsk paa det, for jeg kan føle Benene.” De naaede nu et Led ved Skoven og hvilede der, men da de tog Lagenet til Side og saa, at det var et Menneske, blev de meget forskrækkede. De smed hende saa hen i en Grøft. Da Bonden kom ind i Stuen om Morgenens og saa, at Moderen var borte, blev han meget bedrøvet, for han mente, at den onde Aand havde hentet hende. Nogle Dage efter kom han hen til Grøften og fandt Moderen, og saa sagde han: „Den onde Aand har tabt hende paa Vejen.”

Røverne blev nu ved at plyndre i flere Aar, men endelig blev de opdagede. En Brændehugger var ved at fælde Træer i Skoven, og saa kom den gamle Røverkone hen til ham og spurgte, om han ikke havde noget i sin Flaske til hende. „Jo”, sagde han, „I kan sætte jer her paa den Stub, saa skal jeg komme med det.” Hun satte sig, men saa gik han bag ved hende og slog sin Økse fast i Stubben gennem hendes Skørter. Hun tog nu en Fløjte op af Lommen og skulde til at fløjte i den, men Manden snappede den ud af Haanden paa hende og løb, saa hurtigt han kunde, til den nærmeste Landsby for at samle Folk. Det varede ikke længe, før han kom tilbage med en hel Flok bevæbnede Mænd, og de lagde Konen i Bøjler og førte hende bort. Faa Dage efter blev Kulen omringet af Soldater. Røverne blev fanget og hængt op i Træerne ved Kulen. (S. Enig, Malersvend, Roskilde, 1876, til Jens Kamp.)

Sagnet om Røverne i Borrevejle Skov (Thyre Boløkse og hendes 12 Sønner) findes i Thieles Danske Folkesagn 1818 I S. 16—17 og derfra overført til 1843-Udgaven I S. 361, desuden i Skattegraveren III Nr. 622, Danske Sagn IV Nr. 1526 og Gjevningebogen i Københavns Amts Aarbog 1914 S. 127. I Thiele, 1843-Udgaven, anføres, at denne Røverbande blev grebet 1716. Moderens Tilnavn skal stamme fra, at hun blev fanget ved Hjælp af en Boløkse.

15. Røverne i Geels Skov.

Kulsvierne ved Frederiksborg plejede gerne at yppe Klammeri, naar de i store Flokke vendte tilbage fra København. Hver Mand plejede da at have en femte Vognkæp i Vognen til at slaa fra sig med. En Gang var en af disse Kulsviere

blevet forsinket i København, saa han kom til at køre ganske ene hjem. Han tænkte da ikke paa at øve Klammeri og lagde derfor sin femte Vognkæp bag i Vognen under alle sine andre Pakker. I Geels Skov blev han overfaldet af to stærke Karle, som tvang ham til at udlevere alle sine Penge, og hvad han ellers havde paa sig. „Naa, har du nu ikke mere?” sagde den ene Røver, da Kulsvieren havde givet ham alt, hvad han havde paa sig. „Jo, jeg har rigtignok lidt bag i Vognen, som jeg skulde have hjem til vor Mor”, sagde Kulsvieren. „Ja, lad mig saa faa det med!” sagde Røveren. Kulsvieren vendte sig da om og fik ledt sin femte Vognkæp op. Med den langede han den ene Røver en over Nakken, saa han styrtede til Jorden, og den anden Røver, som nu saa sig Lige mod Lige, løb sin Vej. Kulsvieren smed da den faldne Røver op bag i Vognen og kørte ham til Frederiksborg, hvor han overgav ham til Øvrigheden. (Skræder N. K. Pedersen i Borre, 1919.)

Skovstykket vest for Jærnbanen i Geels Skov kaldes for Tyvekrogen (E. Nystrøm: Søllerød Sogn S. 259), og øst for Kongevejen et Stykke inde i Skoven findes et Sted, som kaldes Røverstuerne.

16. Galgebakken ved Høje Taastrup.

En Bonde fra Taastrup havde været i Sengeløse og kom nu ved Nattetid forbi Galgebakken ved Taastrup. Her saa han, at en Røver var kravlet op i Galgen og var ved at skære en af de hængte Tyve ned, og i Vejgrøften gik Røverens kulsorte Hest og græssede.

Manden blev bange, da han saa dette, sprang op paa Hesten og red hjemad. Røveren opdagede det og løb efter ham, mens han truede ham med sin store Økse, som han svang i Haanden og raabte: „Kulsorte Ravn, staa i Fandens Navn, saa skal du faa en Skæppe Havre.” Hesten begyndte straks at standse. Men saa raabte Bonden: „Kulsorte Ravn, løb i Guds Navn, saa skal du faa to.” Og saa løb Hesten igen, alt hvad den kunde. Alligevel kom Røveren dem nærmere og nærmere. Da Manden kom til sin Gaard, sprang han af i Farten og lod Hesten løbe og foer selv ind ad Porten; Røveren kastede i samme Nu sin Økse efter ham, men den ramte Porten, hvor den blev siddende. (Skræder N. K. Pedersen efter

Husmand Hans Johansen, født o. 1840 i Vasby i Sengeløse Sogn.)

Læseren vil let opdage, at dette Røversagn er af en noget anden Karakter end de to øvrige meddelte Røversagn, og at det skiller sig fra disse ved sin stærke Indblanding af mytiske (overnaturlige) Momenter. Vi staar rimeligvis overfor et oprindelig mytisk Sagn om Bjærg-folket, der forfølger den dristige Rytter og kaster en Sten efter ham, hvilket er omdigtet til et mere historisk Sagn om Røveren paa Galgehøjen, der forfølger den ridende Bonde.

17. Spraglehøj.

En Præst i Jyllinge, som hed Ludvigsen, og som havde gaaet i den sorte Skole, kom en Nat kørende hjem fra et Gilde paa Hejstrupgaard. Han saa da, at Spraglehøj stod paa fire Pæle. Han standsede og stod af Vognen og gik, iført Kjolé og Krave, op til Højen og spurgte, hvad de holdt Fest for. De underjordiske sagde, at det var, fordi de ventede paa Naaden. Præsten svarede da, at de nedstødte kunde ikke blive benaa-dede. Der blev da en Hylen og Klagen, de slog deres Instru-menter itu, og der blev mørkt overalt. (Cand. mag. Gunnar Knudsen 1913 efter Husmand Lars Larsen i Jyllinge, f. o. 1840.)

Ludvig Ludvigsen, f. i Døstrup i Sønderjylland 1745, var Præst i Jyl-linge-Gundsømagle Sogne 1788—1811. I Thieles Danmarks Folkesagn 1843 II S. 243 fortælles der, at en Præst fra Hjørunde kørte til Roskilde til Landemode, og midtvejs kom han til en Høj (Spraglehøj?), hvor der var Sang og Lystighed. En Trolld spurgte ham, om han mente, de kunde blive salige. Det kunde han ikke svare paa nu. Men saa stæv-nede de ham til at møde med Svar om et Aar. Da Præsten Aarsdagen efter kom tilbage, svarede han: „Nej, I er alle fordømte!“ Næppe hav-de han svaret saa, før hele Højen stod i lys Lue. Om Opfattelsen af Bjærgfolk, Nisser, Havfolk osv. som de faldne Engle, se f. Eks. Tang Kristensen: Danske Sagn I S. 3, Thiele 1843 II S. 175, Dania II S. 67, Fejlberg: Jysk Ordbog, Tillæg, S. 129. Om Sagnet her sml. Feilberg: Jul II S. 30 og 325.

18. Troldene i Byhøj.

I Vasby ligger Byhøj, som tit om Natten rejste sig paa røde Pæle. Juleaften plejede Troldfolket at komme ind paa Bonde- gaarden, som ligger lige tæt ved. Saa kogte og stegte de og regerede, saa Folkene ikke kunde være paa Gaarden. De kom ogsaa engang og laante Øl. Dagen efter gældte de Øllet igen og sagde, at hvis Folkene lod være at kigge i Tønden, saa

skulde den aldrig blive tom. Det gik ogsaa saadan længe. Men saa engang fik de en ny Pige. Hun syntes, det varede en farlig Tid, inden de skulde brygge, og saa fik hun i Sinde en Dag at kigge i Tønden for at se, hvor meget der var tilbage. Men der var ikke andet at se end Møg og Skridt. Det siger hun saa til sin Madmoder, men denne bliver saa vred, at hun jager Pigen bort med det samme. Men det hjalp jo ikke noget, der kunde aldrig være Øl paa Tønden siden.

Men Troldekællingen blev ogsaa gal i Hovedet. Folkene paa Gaarden havde et lille Barn, som ikke var døbt, og man havde undladt den gamle Skik at sætte Staal i Barnets Hue, som man ellers brugte for at hindre Trolde i at forbytte de udbøbte Børn. Trolde benyttede sig af Lejligheden, tog Barnet og lagde deres egen Unge i Stedet. Forældrene kunde ikke rigtig blive kloge paa, om det var deres eget Barn eller ej. Barnet var underligt, det hverken talte eller lo. For at prøve Barnet gav de sig en Dag til at brygge Øl i Æggeskaller. Pludselig siger Drengen, som saa til: "Nu er jeg saa gammel som Bark paa Træer, men aldrig har jeg set nogen brygge Øl paa Æggeskaller før." Saa var Konen jo klar over, at det var en Skifting. Hun tog Ildtangen og vilde til at slaa Trolde en paa Skallen. Men i det samme stod Troldekællingen der med hendes eget Barn. Og hver fik saa sit eget. (Skræder N. K. Pedersen, Borre, 1921, efter Hans Johansen, født i Vasby 1838.)

Bægge disse Sagn hører til de gængse danske Bjærgfolkesagn. Baade Gaardens Trivsel (for hvilken Motivet med Øllet, der aldrig slipper op, er det mytiske Udtryk) og Barnets Sygdom, der pludselig helbredes (engelsk Syge e. lign.) tilskrives Vætterne i den nær ved Gaarden liggende Høj.

19. Kynmanden.

Det er jo nu godt og vel 49 Aar siden, at jeg kom her til Ledøje at bo; og da levede min Svigerfader, og hans Svigerfader levede ogsaa. Han gik under Navnet Gamle Bent. Naar de kom ind hos os om Aftenen og begyndte at fortælle om Trolde, Spøgeri og Hekseri, saa kunde Haaret rejse sig paa Hovedet af en, og Børnene trak Benene op under sig. Blandt andet var der en Ting, som blev gentaget saa tit, og det var om Kynmanden og Slattenlangpatte.

Paa Bymarkens sydvestlige Hjørne laa i sin Tid en Høj,

og her boede Kynmanden. Og i Bymarkens nordøstlige Hjørne ligger den Dag i Dag en Høj, som hedder Lemene Høve, og her boede Slattenlangpatte, og hun var Kæreste med Kynmanden. Han red tit og besøgte hende. Saa tog han hende med hjem. Han lagde hende tværs over Ryggen paa Hesten; det var jo naturligvis om Natten.

I det sydvestlige Hjørne i Byen ligger endnu en Gaard, hvor der er en Port i den nordre Længe og en i den søndre lige overfor. Der skal han have redet igennem med hende. De turde ikke lukke Portene om Natten. For kom Kynmanden, og Porten var lukket, saa blev den spoleret. Derfor turde de ikke lukke den, for de vidste ikke, hvornaar han kom.

Engang havde han tabt en Vante, og den var saa stor, at den kunde rumme en halv Skæppe Sæd. Saa blev Folkene enige om at binde en Mage til den, og den blev om Aftenen lagt ud i Porten paa et Bjælkehoved; og den blev ogsaa borte om Natten. Saa nogle Nætter efter kom der en og bankede paa det ene Vindue og sagde: „Hør du, Vante-Ven, du maa skynde dig op, for begge dine hvide Heste ligger i en Tørvegrav og er ved at drukne.” Og lige saa snart som de kom til Graven og Hestene, var disse oppe med det samme. (H. C. Cortsen, Ledøje, 1911, efter den gamle Smed Hans Jensen, f. i Sverrig.)

Dette Sagn viser en Sammenblanding af Motiver, der plejer at høre til Højfolkesagnene (Højfolkets Besøg fra Høj til Høj) med Motiver, der plejer at høre til Havfolkesagnene (den nye Vante) (sml. Thiele 1843 II S. 237 (Hvidovre) og Vildjægersagnene (Forfølgelsen af Slattenlangpatte). Det vilde være af Værdi at faa oplyst, om disse Motiver kendes andetsteds fra i Østsjælland, og ikke mindst om den vilde Jægers Navn og Virksomhed i den sydlige Del af Amtet. Jeg anfører, hvad der i Forvejen kendes: Fra Nærum til Søllerød gaar Kong Volmers Vej, ad den rider Kong Volmer (Thiele I 1818 S. 92). Sml. Københavns Amts Aarbog 1911 S. 77 (Højelse). I Greve kom en Mand gaaende ned ad Degnestrædet, da han pludselig hørte en Røst: „Skynd dig af Vejen, nu kommer min Herre!” Manden sprang ind paa Marken, og nu hørte han en Brusen og Raslen og Bragen paa Vejen, men han saa ikke noget. (Ingefried Kruse.)

20. Tinghøj i Buddinge.

I Buddinge laa der en Høj nord for Søborg Mose, der kal-

des Tinghøj. Manden, der ejede den, sløjfede den og kørte den væk. Da det halve af Højen var borte, laa Lænkehunden og var død, og næste Morgen laa der et Par Køer døde i Baasene. Derefter døde Svinene, og hele Gaarden var nær blevet ryddet for ham. Portene fløj op om Natten, og der var en saadan Susen og Tummel overalt i Gaarden. Saa tog han hen til en gammel Kone, som var klog, og hun sagde til ham: „Du faar ingen Ro, inden du kører Jorden tilbage igen og bygger Højen op som før.” „Det var dog et farligt Arbejde”, siger han. „Ja, det hjælper ikke.” Saa tog han fat og skrabede det sammen, saa godt han kunde, og saa fik han Fred. Det fortalte min Moder, som tjente i Gaarden, og Højen staar endnu. (Bestyreren paa Drostrup Fattiggaard.)

Sagn af denne Art er overmaade almindelige i Østsjælland, men netop derfor ønsker D. F. S. saa fyldige Oplysninger som muligt, helst fra hvert eneste Sogn i Amtet. Vi ser i de følgende Sagn, at det er ikke blot Højene, som er hellige og ukrænkelige, men tillige Kilder, Sten og mærkelige Træer, ja endog et lille uopdyrket Næs som Bolund i Roskildefjord.

21. Helligkilder i Borup Sogn.

Her i Borup Sogn har der været to Kilder, som søgtes en Del af syge Folk til omkring 1870. Den ene Kilde fandtes lidt fra Ørninge, men er nu tilkastet, og Blokken, som stod til for faa Aar siden, er ogsaa fjernet. St. Hansaften i 1866 eller 1867 (jeg kom hertil i September 1865) kørte jeg ad Vejen, der gaar fra Borup til Ørninge, og overraskedes da ved at se en Del Folk samlede inde paa en Mark lidt fra Vejen, og end mere overrasket blev jeg ved paa Forespørgsel at erfare, at det var syge Folk, der søgte Lægedom ved Kilden dér.

Den anden Kilde er til endnu (1893), og ved den staar der en Tavle, hvis Indskrift bevidner, at Kilden har givet Synet til en Blind. Det fortælles af en herlevende Gaardmand, at hans Fader, der var født paa den Gaard, der ejede Kilden, var blind i en meget ung Alder. Forgæves søgtes der Raad hos Læger og Kloge, indtil Forældrene traf paa en Kone, der spurgte, om de ikke havde kastet en Kilde til, hvilket hun antog, og hendes Raad var derfor atter at aabne for den. De havde virkelig kastet Kilden til og aabnede nu for den. Og da de straks

efter kom ind i Stuen, hvor det blinde Barn laa, saa laa det og gnavede paa en Skorpe, som det havde fundet paa Bordet tæt ved Sengen, thi det var nu øjeblikkelig blevet seende. Dette Barn fik Gaarden efter Faderen, og i hans Tid besøgte Kilden ikke saa lidt. I Blokken indkom en Del Penge, der gaves til Sognets Fattigkasse, hvilket Sønnen godt kan erindre. Nogle kom der hvert Aar. Kilden har meget rigeligt Vand og findes i Byen Lammestrup, lige udenfor Haven til Gaardmand Jens Hansens Gaard. Forpagter Anders Hansen i Lammestrup er Søn af det blinde Barn og Meddeler af Historien om dets Helbredelse. (Læge J. J. Boserup 13. Nov. 1893 til Pastor V. Bang, Hvalsø.)

Bægge Kilder nævnes Trap 4. Udg. II 387; det siges her, at Tavlen var opstillet o. 1800. Tavlens Indskrift bedes opgivet. Sml. Vilh. Bang: Danmarks hellige Kilder i Musæum 1895 II S. 34.

22. Stenen paa Aagerup Mark.

Paa Aagerup Mark laa i min Barndom en Sten, der var saa stor som et Hus over Jorden, foruden den Del af den, som var skjult i Jorden, og det var ikke Smaating. Der var engang blevet gravet en Grøft om den, fordi man vilde sprænge den i mindre Stykker og føre den bort; men det blev ikke til noget, der kom en saadan Rædsel over dem, som skulde skyde Stenen, at de gik fra Arbejdet, og hverken de eller andre vilde have med det at gøre, og saa fik Stenen Lov til at ligge indtil videre. Omsider kom en ung Mand til at eje Stedet, paa hvis Mark den laa, og da der i Københavns Omegn var Dyrtid paa den Slags Sten, lod han den sprænge og flække ud, saa Stykkerne blev til at magte. Man sagde, at han fik flere Hundrede Daler for den, og at der blev solgt over 20 Kubikfavne Sten af det, der var ovenfor; Resten sidder endnu i Jorden.

Da han begyndte at sprænge den, stak Folk Hovederne sammen og spaaede ham, at al Landsens Ulykke vilde ramme ham for hans Dristighed; men der skete ham ikke noget ondt, saa Troldtøjet maa enten have taget Ophold andre Steder eller have mistet sin Magt. (Lærer C. Weiss, 1908, efter sin Hustru, født i Ballerup.)

Meddelerinden turde i sin Barndom ikke komme helt hen til Stenen, naar hun var alene i dens Nærhed. Hun var bange for det Troldtøj, der holdt til i eller ved Stenen.

23. Helligtjørnen i Jyllinge.

Ved Vejen fra Hovedlandevejen ned til Jyllinge By, vest for Spraglehøj, stod der en mægtig gammel Tjørn. Den groede paa et Stengærde, og det sagdes, at den var plantet over Pestlig. Naar der om Dagen var skaaret Grene af den, groede de til om Natten. Det var Skik at grave Penge ned under Tjørnen for derved at fri sig for Sygdom hos Folk og Fæ. I 1876 var der en Flok Konfirmander, hvoriblandt Optegnerens Moder, som kradsede efter Penge under Tjørnen. De fandt nogle gamle Skillinger, indsvøbt i en Klud. En Dreng, som pakkede dem ud, smed dem igen og sagde: „Det ser saa ledt ud.” Men tre af Pigerne delte Pengene; der var sytten Skilling. En af disse fik kun een Skilling, den kastede hun i en Stenbunke, hvoraf der skulde opføres en ny Smedie, som en Slags Forbandelse — og den Smed gik det heller ikke godt senere. De to andre Piger købte Kager for Pengene. Men 14 Dage efter, ved deres Konfirmation, fik alle tre Piger Gulsot, hvis Styrkegrad stod i Forhold til den Del, de havde faaet af Byttet. De maatte alle tre sidde i Stole paa Kirkegulvet. Folk kunde let sige Grunden til deres Sygdom.

Tjørnen blev omkring 1905 fældet (mulig kun topstynet), men den Mand, som gjorde det, døde kort efter. „Han skulde aldrig have rørt ved den Tjørn”, sagde Folk. (Cand. mag. Gunnar Knudsen efter Fru Hanne Knudsen, født i Gundsømagle.)

Husmand Lars Larsen, Jyllinge, fortæller 1913 til G. Knudsen om „Haaskystornen”, som han kalder den, at der ved den Torn boede en Mand, som drev nogen Udskænkning. En Nat kom nogle Drenge forbi; de standsede og raabte: „Buske Kromand, sid op og tænd Lys, for vi skal ind og have Brændevin!” Drene saa da, at Tornen stod i lys Lue, og de stak af ad Byen til.

24. Offer til Hyldetræ.

I Lyndby Sogn skulde der i gamle Dage hver Lørdag Aften hældes en Spand Kærnemælk paa et Hyldetræ, saa vilde man faa meget bedre Smør af Mælken. (Højskolelærer Kr. Taarup 1917 efter Husmand Oluf Christiansen, Lyndby.)

Oplysninger om tilsvarende Skik andetsteds fra er meget ønskelige for D. F. S. Hultræet i Rye Skov (se Gjevningebogen i Kbh. Amts

Aarborg 1914 S. 134), som var farlig skrappt mod Skæver, fik en Skærv eller et Stykke røget Flæsk i Hullet til Tak for Helbredelse (Købmand K. Olsen i Buerup 1919). Om en Ejer af Øm Jættestue fortælles, at han og hans Hustru Juleaften gik ud med Julegrød og satte den ind i Jættestuen, hvor den næste Morgen var fortæret. Det var Mennesker, der gerne vilde gøre deres Skyldighed til alle Sider. (Anders Vedel, Roskilde, 1913 efter Højskoleelev Karen Mortensen.)

25. Bolund.

Den lille Halvø Bolund i Aagerup Sogn maa ikke pløjes. Sker dette, saa vil der brænde en Gaard oppe i Lille Valby. (A. Vedel 1913 efter Højskoleelev A. Simonsen, f. o. 1894, der har tjent i Fjordgaarden, Aagerup.)

Den samme Forestilling kendes fra Lilleø i Jyllinge Sogn. Engang var Præstegaardsforpagteren derovre med en Plov, men straks var der Ild i Præstegaarden. Han kom hurtigt tilbage igen, men da viste det sig at være Blændværk. (G. Knudsen 1913 efter Fisker P. Jørgensen, Jyllinge.) Da Bolund engang blev pløjet, stod Lille Valby i Brand, men ogsaa det var Blændværk. (Samme 1913 efter Frk. Eli Olsen, Fjordgaard.) Da denne Forestilling om hellige Øer og Næs iøvrigt er meget sjælden, vil Sidestykker være af stor Værdi.

26. Kirkevædderen.

I min Barndom hørte jeg ofte gamle Folk tale om Kirkevædderen, der ikke sjældent skal være set udenfor Kirken med Hornene indviklede i en Busk. Saaledes da Gaardmand Peder Vinter i Darup o. 1820 kørte hjem fra Roskilde. Hestene blev saa bange for Kirkevædderen, der stod hængende fast i en Busk udenfor Roskilde Vor Frue, at de løb løbsk.

Peder Vinter medbragte nemlig fra Roskilde en Ligkiste, som skulde huse en Selvmorder, en af hans nære Slægtninge, og det skal have været P. Vinters Agt at faa ham begravet paa hæderlig Vis, hvad Kirkevædderen paa denne Vis vilde minde ham om, ikke kunde lade sig gøre.

Præsten i en af Nabobyerne var slem til at spille Kort med Bønderne hele Natten til langt hen paa Morgenstunden. En Søndagmorgen sad de og spillede Kort, saa Præsten var ved at glemme sin Førstprædiken. Pludselig foer Gaardporten op med et Brag, og ind foer Kirkevædderen og jog Forbenene gennem de blyndfattede Ruder. Da kom Præsten i Tanke om

sin Pligt, han tog straks afsted og naaede i rette Tid til Kirke. (Handelsgartner N. P. Pedersen, 1919, født i Viby, Syv Sogn.)

Kendes lignende Sagn andetsteds fra i Østsjælland? Kendes der andre Steder end Gentofte Sagn om Kirkegrimen, der vogter Kirken imod, at Ligene af Strandvaskere eller af Selvmordere og Forbrydere bliver begravet paa Kirkegaarden? (Sml. Thiele 1820 III S. 75 og 1843 II S. 274.)

27. De dødes Gudstjeneste.

Det fortælles, at de døde paa Frue Kirkegaard i Roskilde hver Juleaften gaar gennem Algade til Domkirken for at holde Gudstjeneste. Lysene i Kirken bliver tændt, og en afdød Domprovst bestiger Prædikestolen og taler til de døde. Derefter begiver de sig paa Vandring til deres Grave. De er paa-klædte som i levende Live. Damerne bærer store Krinoliner og Herrerne store hvide Kraver og høje Hatte. Paa Vejen taler de om Torvepriser og lignende, hvoraf man kunde slutte, at der var Købmænd iblandt. Ingen andre Mennesker end en gammel Graver, som laa paa sit yderste, kunde se det. (Seminarist C. C. Jensen, 1910, efter Musiker Hans Hansen, f. i Snoldelev-Hastrup o. 1830.)

Kendes der Sagn om, at nogen levende, en gammel Kone f. Eks., ved en Fejltagelse har deltaget i de dødes Gudstjeneste og kun med Nød og næppe er sluppet fra de rasende Dødninge?

28. Den døde Moder.

En Karl paa Køge-Egnen var en Aftenstund ude at køre, og saa kom han gennem en Hulvej i en Skov. Pludselig standsede Hestene, og han piskede nok paa dem, men kunde alligevel ikke faa dem til at gaa nogen Steder. Saa hørte han ogsaa, der var noget, der klagede sig, og han stod da af og gik hen forved Hestene. Der fik han Øje paa en hvid Skikkelse, som stod lige foran dem. Han spurgte den saa, hvad den vilde, og den svarede: „Man gav mig lidt med til én, men intet til to.” Han tog da sit Halsklæde af og gav Skikkelsen det, og nu forsvandt den, og han kunde køre videre. Man mente der paa Egnen, at det var en Kone, der var død for kort Tid siden, og hun havde været frugtsommelig, men var død uden

at blive forløst. Det var jo Skik at lægge Tøj til Barnet med i Kisten, men man havde kun givet hende Tøj med til én, og hun havde jo været med to. (Martinus Stougaard, Ryslinge Højskole.)

„Aar 1753 den 22. December opkastede en Mand en Grav til et stort Lig paa Brønshøj Kirkegaard og blev vaer omtrent en Alen under Grønsværen en fordærred Læderpung, hvorudi fandtes 17 Stykker gamle tynde Penge, hver af Størrelse som vore nu brugelige 24 Skillingen. Noget længere nede i Graven fandtes en liden Oljeflaske, ikke af nogen Betydenhed, hvilken maaske efter den gamle Overtro var nedlagt med en frugtsommelig Kvinde, som ikke var bleven forløst.” (Indberetning fra Pastor Hersleb i Brøndshøj til Hans de Hofman.) Sml. Danske Sagn V Nr. 1137, hvor Peder Syv i Hellested fortæller om samme Skik fra Byen Syv (Aar 1648).

29. Møde med Spøgeri.

I Engelskmændenes Tid (1807—14) var jeg en stor Knægt paa en 16—17 Aar. En Aften kommer Sognefogden hen til Manden, som jeg tjente hos, med et Brev, der skulde til Roskilde, og det skulde gerne gaa lidt villigt, sagde han. Saa siger Manden til mig: „Hør, Jakob”, siger han, „du kan tage et Øg og smide dig op paa og ride til Roskilde med det.” Jeg gjorde jo, som han sagde, fik Brevet og kom paa Vej. Mørkt var det, men jeg var godt kendt med Vejen og tænkte paa ingen Ting; alt gik ogsaa godt og vel, til jeg kom til Blæsenborg Kro, eller det var da lidt før, saa vil Øget aldrig ud af Stedet, hvad jeg saa gjorde. „Dette her kan ikke blive til noget”, tænkte jeg, og saa vendte jeg min Hue, for jeg havde hørt, at det skulde være godt at vende et Stykke Klædemon af det, man havde paa, i saadan et Tilfælde; men det hjalp ikke. Nu blev jeg hed om Ørene, men saa sagde jeg, lige saa haardt jeg kunde: „Jeg rejser ikke her for min egen Fornøjelse, men efter min Husbonds og Øvrighedens Befaling. Jeg skal frem! kongelig Tjeneste, tre Segl!” For der var tre Segl paa Brevet, som jeg havde gemt i min Inderlomme. Jeg saa ingen Ting, men noget maa der have været. Nu kunde jeg komme frem, og jeg blev godt nok af med Brevet. (Lærer Chr. Weiss, Tingerup, efter Husmand Jakob Jakobsen, f. i Tingerup, Sønderup Sogn.)

30. Forvalteren paa Egholms Nedmaning.

I gamle Dage ejedes Egholm af en Rosenkrands, som boede paa et andet Gods. Det skete da, at Forvalteren paa Egholm pludselig døde; men til Gaardens Folks store Forfærdelse gik han igen, efter at han var bleven begravet. Han rumsterede med Skæppemaal og Kornskuffer paa Magasinet og viste sig mange andre Steder. Der blev da sendt Bud til Hr. Rosenkrands, om han vilde komme til Egholm og prøve, om han kunde faa Genfærdet drevet bort fra Gaarden.

Hr. Rosenkrands tog straks derover, og da han standsede foran den gamle Hovedbygningens store Trappe, kom Genfærdet og tog imod ham, som Forvalteren altid plejede at gøre i levende Live. Hr. Rosenkrands sagde da til Genfærdet: „Hvad gaar du her og spørger efter?“ Genfærdet svarede: „Det er jeg kommanderet til.“ „Jeg har da ikke befalet dig dertil“, vedblev Hr. Rosenkrands. „Nej! men jeg skal leve, og du skal leve, og jeg skal leve, og du skal leve“, fortsatte Genfærdet. „Det var en underlig Tale“, svarede Rosenkrands, „thi det sømmes sig kun for enhver af os at leve en Gang, eftersom vor Herre Jesus selv ogsaa kun havde et Liv.“

Nu maatte man have Bud efter Præsten i Sæby, at han skulde mane Genfærdet ned. Da Præsten kom til Stedet, tog han sin Bønnebog frem og gik, læsende i den, hen mod Genfærdet. Dette sprang frem mod Præsten og slog Bønnebogen fra ham, idet det sagde til Præsten: „Du er ikke værdig til at mane, thi du har ogsaa en Gang gjort Uret.“ „Jeg ved det“, svarede Præsten, „mens jeg var Student, stjal jeg Brød for en Skilling en Gang, jeg var i Nød, men nu betaler jeg min Skyld.“ Dermed smed Præsten en Skilling fra sig. „Er der saa mere?“ vedblev Præsten. „Nej, tag saa kun din Bog op igen“, sagde Genfærdet. „Det behøves ikke, jeg har en Bog til“, svarede Præsten. Dermed tog han en anden Bønnebog frem og læste op af den, og nu maatte Genfærdet vige. Inde i Laden sank Genfærdet i Jorden; men Præsten kunde dog ikke faa det dybere ned end til Bæltestedet. Man murede saa en Kappe over Genfærdet, for at faa dækket det helt til. Efter den Tid gik Forvalteren ikke igen mere. (Th. Vangslev, 1921, efter Tømrer H. Christiansen, Sønderby, hvis Søster, Stuepige.

paa Egholm før 1887, mener at have læst Sagnet i nogle Optegnelser i Godsarkivet.)

I Thieles Danmarks Folkesagn 1843 I S. 151—53, Vellerup Hospital, findes en Opskrift af samme Sagn. Her er nævnt baade Forvalterens og Præstens Navn. Præsten hedder Hr. Jochum (Bruun), Præst i Sæby fra 1666 til 1714. Forvalteren er Hans Andersen, Ridefoged paa Egholm 1698—²⁰/₁₇₁₂. Han havde testamenteret sin efterladte Formue til sit Herskab, Geheimeraad Otto Krabbe († 1719), som herfor ¹/₁₇₁₃ stifter et Hospital i Vellerup for de fattige paa Egholms Gods (Hofmans Foundationer VII 468 f. og 479). 1741 udvidedes dette Legat af Geheimeraad Iver Rosenkrantz, Ejer af Egholm 1737—45. Det er sikkert ham, ovenanførte Sagn hentyder til. Sagnet er muligvis opstaaet som Almuens Forklaring af, hvorfor Iver Rosenkrantz forbedrede det ældre Legat, hvis Midler af Almuen opfattedes som Penge, Hans Andersen uretmæssigt havde fravendt sit Herskab eller udsuget af Bønderne. Sml. S. 31, Smeden i Brordrup. I Thieles Opskrift af Sagnet finder Nedmaningen Sted i et gammelt Tørvehus paa Egholm: en Pæl blev slaaet ned paa Genfærdet for at holde det i Jorden. Dette er den gamle fællesdanske Forestilling. Derimod er Indemuringen af Genfærdet en yngre Forestilling, som særlig kendes i Sønderjylland og den sydlige Del af Nørrejylland.

31. Den kloge Præst i Himmelev.

En Præst i Himmelev kom ud til sine Folk; de var ved at rive Hø. Da der begyndte at trække Byger op, vilde Folkene give sig til saa hurtigt som muligt at sætte det Hø i Stakke, som de havde revet sammen, saa maatte Resten vente til senere. Præsten sagde imidlertid til sine Folk, at de skulde blive ved med at rive sammen. Det gjorde de da ogsaa; og mens de gik videre med Arbejdet, og alt imens de saa efter de sorte, truende Skyer, gik Præsten rundt om den Mark, hvorpaa Høet laa. Her faldt da ikke en Draabe Regn, skønt det regnede stærkt rundt omkring den. (Førstelærer Hans Sørensen efter Gaardejer Jens Jensen i Ellede.)

Oplysninger om Præstens Navn (Niels Haar, 1771—1806?) er meget ønskelige. Samme Meddeler fortæller om samme (?) kloge Præst, at han værnede sine Æbler imod Æbletyvenes Efterstræbelser ved at gøre dem usynlige. Hans Karl, som han havde sat til at passe paa, undrede sig over, at han ikke kunde se et eneste Æble, skønt det ellers var lyst nok.

32. Den kloge Doktor i Ballerup.

Dr. Kongsted i Ballerup kunde dæmpe Ild. En Nat var der kommet Ild i en af Gaardene i Ballerup. Der var Folk nok til at slukke, men dengang havde de ingen Sprøjter paa Landet undtagen paa Herregaardene. De forstod godt, at de ikke kunde slukke Ilden i den brændende Gaard med deres Spande, og de søgte derfor at holde Ilden fra de Gaarde, som var mest udsatte, ved at dække dem med vaade Tæpper og Lagner. Midt i al Hurlumhejen kom Dr. Kongsted løbende i bar Skjorte; han løb tre Gange om den brændende Gaard, og saa sprang han ud i Gadekæret. Da han kom op herfra, sagde han: „Nu kommer Ilden ikke videre denne Gang”, hvorefter han skyndte sig hjem for at komme i Seng. Det slog ogsaa godt nok til; Ilden sagtnedes og bredte sig ikke videre.

Dr. Kongsted kunde ogsaa vise igen. Der blev stjaalet et Stykke Lærred, som havde ligget paa Bleg om Natten i en Have. Konen, som havde mistet det, klagede sin Nød for Doktoren. Han trøstede hende med, at det nok kom igen. Ganske rigtigt. To Dage efter var det blevet kastet ind over hendes Havegærde, mens de sov til Middag. „Jeg vidste, det vilde komme, men jeg havde ikke tænkt, at det vilde komme saa snart, for Tyven har haft en lang Vej at gaa med det”, sagde han til Konen, da hun fortalte ham, at det var kommet. „Der var vel ingen, der saa ham?” spurgte han. „Nej, det var der vel ikke”, vedblev han. „Jeg kan godt vise dig Tyven i en Spænd Vand, men du vil ikke have andet end Sorg af at se ham.” Saa fik hun ham naturligtvis heller ikke at se. (Lærer Chr. Weiss, 1908, efter Husejer C. Larsen, Vanløse, født i Ballerup.)

Olavius Eilertsen Kongsted, f. 1758, var Læge i Ballerup fra 1788 til sin Død 1831. (Kristian Carøe: Den danske Lægestand 1786—1838 S. 113.) Lignende Oplysninger om andre østsjællandske kloge Mænd er meget ønskelige, ikke mindst om deres Helbredelse af de Sygdomme, som Hekse og andre Skadefolk ifølge Folketroen har forårsaget.

33. Onde Øjne.

I Aagerup, Ballerup Sogn, boede for en Del Aar tilbage en Heks. De ældre Bønder holdt ikke af, at hun kom ind i deres

Stalde, for hun kastede onde Øjne paa deres Kvæg, saa at de blev syge. De gamle Bønder holdt heller ikke af at have hende til Høstarbejde, for hun kunde hekse Høsten færdig. Naar de andre klagede over, at de ikke kunde naa at binde færdig inden Aften, behøvede hun blot at sige: „Se jer dog om, det er jo færdigt.” Saa laa alt Kornet nok saa nydeligt bundet i Neg. (Lærerinde Nanna Hansen efter Lærerinde Frk. A. Larsen.)

I en Gaard i Trørød prøver Slagteren forgæves at slaa Tyren for Panden, den faldt ikke. Pludselig vender han sig om mod Folkene bagved og siger: „Der er en af jer, der har onde Øjne.” Vedkommende gik sin Vej, og nu faldt Tyren. (Fru Ella Ellekilde, 1916, efter Gaardejer Hans Petersen, Apperup.)

34. Det mislykkede Bloksbjergsridt.

Birthe Peder Rasmus' Farmor tjente hos en „skær-ædel Trolldheks”, der havde en Datter, som skulde oplæres i Moderens „Haandtering”. Aftenen før Skærtorsdag (St. Skade Aften) skulde Heksen fare til Bloksbjerg, og Datteren skulde med for første Gang. Afrejsen skulde foregaa gennem den aabne Skorsten, men forinden væltede Heksen en Egeklods for Døren, for at Pigen ikke skulde se, hvorledes det gik til. Nysgerrig som hun var, kunde hun selvfølgelig ikke afholde sig fra at lytte ved Døren, og hun hørte da, at Heksen forklarede Datteren, at denne skulde sætte sig op at ride paa Kosten og sige: „Fust op gennem Skorstenen.” Selv red Heksen paa Bageovnsrageren og forsvandt; men da Datteren skulde til det, tog hun fejl og sagde: „Fust op og ned gennem Skorstenen!” Og hun kom da ikke til Bloksbjerg dengang, for hun maatte fare op og ned gennem Skorstenen, indtil Pigen, der indsaa Stillingens Alvor, fik væltet Klodsen fra Døren og hentet Præsten, og først efter at denne havde „læst” og „manet”, slap Heksens Datter fri af sin ustyrlige Ridehest. (C. E. Carlsen, Hvalsø, 1911, efter Fru L. Carlsen, der o. 1860 har hørt Birthe Per Rasmus' i Hvalsø Fattighospital fortælle Sagnet.)

35. Smeden i Brordrup.

En Mil syd for Roskilde ligger den lille Landsby Brordrup. Her levede i gamle Dage en Smed, hvis Kone var en Heks.

En St. Hansaften havde Konen meget travlt ude i Køkke-

net, hvor hun havde en stor Gryde paa Ilden. Da hun nu manglede noget til den Hekseret, hun lavede, saasom nogle Urter og et Par Snoge, kaldte hun Manden ud, for at han, medens hun var borte, skulde se til Gryden, at den ikke gik af Kog. „Men”, sagde hun, „pas paa og løft endelig ikke Laaget!”

Det lovede Smeden ogsaa, men da Konen var gaaet, begyndte det at syde og hvisle ganske forskrækkeligt i Gryden. Smeden blev noget underlig ved dette her og nysgerrig efter at vide, hvad der var i Gryden. „Jeg kan jo”, tænkte han, „bare lette en Kende paa Laaget og titte ned, det er vel ikke saa farligt.” Saa lettede han paa Laaget, men i det samme slog en vældig Lue op af Gryden, og Fanden steg op af den, greb Smeden i Nakken og foer op igennem Skorstenen med ham og i en susende Fart igennem Luften. Pludselig dalede de ned og sank igennem et dybt Hul ned i Jorden.

Da den forfærdede Smed kom til sig selv og saa sig om, laa han i en Hule, der var hed som en Kakkellovn og oplyst af røde Flammer. Han kunde jo nok tænke sig, hvor det var, han var kommen hen, og bandede sin Nysgerrighed.

Fanden saa han ikke noget til, men han fik Øje paa et Par vindtørre Personer, der sad ved Ilden og spillede Skak, og han syntes, han skulde kende den ene. Jo, ganske rigtigt, det var jo den velbyrdige Geheimeraad Meiercrone, der sad der. Geheimeraaden kendte straks Smeden og sagde til ham: „Ja, det er saamænd ikke for min Fornøjelses Skyld, at jeg sidder her og spiller Skak og bliver halvt stegt af Ilden. Men hør, min gode Smed, du kan gøre mig en Tjeneste, naar du kommer tilbage til Roskilde.” „Ja”, siger Smeden, „men jeg kommer der vist aldrig mere.” „Vær rolig, naar Natten er omme, har Hans Majestæt ikke længere nogen Magt over dig, men maa aflevere dig. Hør, du skal gaa til min Kone og fortælle hende, hvor jeg er, og hvad jeg lider, fordi jeg aldrig tænkte paa mine fattige Medmennesker. Sig, at hun skal bøde paa min Synd ved milde Gaver i mit Navn. Til Bevis paa, at du taler Sandhed, tag saa her min Nathue; den kender hun godt.” Han tog Nathuen af sit skallede Hoved, og Smeden lovede at bringe Bud og Besked.

Straks efter var Fanden der igen, greb Smeden i sine Kløer og foer afsted med ham saa hurtigt, at Vinden peb om Ørerne paa dem. Tilsidst dalede de ned og strøg hen ad Jorden; men Fanden magede det saa ilde, at han huggede Smedens Tær imod nogle store Sten. „Gud Fader bevare mig”, skreg Smeden, men ved Guds Navns Nævnelse maatte Fanden slippe ham, og han faldt til Jorden.

Et Par Mænd, som kom gaaende, fandt Smeden, og han kunde af deres Tale høre, at det var Nordmænd, og erfarede, at han var falden ned oppe i Norge.

Efter mange Genvordigheder naaede den Brordrup Smed tilbage til Roskilde, og da han saa Domkirkens Spir og gik op ad Algaden, kom han i Hu, hvad han havde lovet Geheime-raaden i Helvede. Han gik op til Enken, der først ikke vilde tro, hvad han fortalte; men da hun saa Nathuen, forfærdedes hun. Smeden naaede lykkeligt hjem til Brodrup, hvor man troede, han var omkommen. Men Fruen oprettede „Meier-crones Stiftelse” for trængende Enker. Endnu den Dag i Dag ligger denne Stiftelse nede ved Domkirken og har været til Velsignelse for mange. (J. Kornerup, 1908, efter Fortælling fra hans Ungdom.)

Meyercrones Stiftelse blev oprettet 1. Maj 1739 med et Hus ved Domkirken og en Grundkapital paa 1000 Rigsdaler af Christine Schrøder, Enke efter Diplomaten Henning Meyerchrone (født 1645, død i Roskilde 28. Juli 1707), og hendes Søsterdatter Frk. Maria Christina Meyer. (Trap 4. Udg. II S. 214, Hofman VII 295, Hiort-Lorenzen og F. P. G. Salicath: Repertorium over Legater II S. 22.) Sml. ovenfor S. 27. Sagn om levende Menneskers Besøg i Helvede hører til de store Sjældenheder i dansk Folkeoverlevering, og det vil derfor være af stor Interesse for DFS. at modtage lignende Sagn som det her anførte. DFS. vil ligeledes med Tak modtage Meddelelse om, nogen Læser i Forvejen skulde kende ovenstaaende Sagn i samme eller noget ændret Skikkelse.
